

Йордан Кожухаров

ЕТИКЕТ И ПЮЖОЛ

КНИГОИЗДАТЕЛСКА КЪЩА „ТРУД“, СОФИЯ, 2002

- © Йордан Кожухаров, 2002 г.
© Виктор Паунов, художник, 2002 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2002 г.

ISBN 954-528-301-7

ЕТИКЕТ

Междучовешкото общуване – от времето на Адам и Ева, винаги се е подчинявало на редица условности. Те оформят постепенно правилата за поведението, в чиято основа са взаимното уважение – включително на различията, а защо не и на неприязънта, – нравствеността, моралът, учтивостта¹, благодарността². Несъмнено те съдържат и немалко изпитания и ограничения за собственото достойнство, убеждения, независимост. А колко важни са скромността³, приветливостта, снизходителността, умение

¹Думата произлиза от *comitas* (лат.) – веселост, ласкателство, предупредителност, хуманност.

²Една африканска поговорка дори гласи: „Неблагодарността за оказано благодеяние трябва да се наказва.“

³Просто невероятни за genialните си постижения и идеи са Исаак Нютон (пазел е в тайна някои от великите си открития, страхувайки се от известност), Уилям Шекспир (отвращавал се е от славата и напуска Лондон, за да живее скромно в неголямо градче), лорд Байрон (известни са случаите, когато направо е бягал през прозореца на своята домакия Пагот в Саутвел, защото... идвали нови гости) и др.

то да се владеем, външният вид, приятният разговор, тактът, чувството за мярка и т. н.

Облечени в сравнително общоприета формула, каквато са маниерите, правилата за поведение в никакъв случай не пренебрегват индивидуалността и спецификата на човека, националността или народа, историческото развитие, традициите и обичаите.

Древният Рим ни дава гостоприемството и посрещането с хляб и сол; скандинавците предоставят почетните места на най-уважаваните гости; от Азия е уважението към по-възрастните и жената. А такива знаци на уважение, като придружаване на жени, на по-възрастни или по-високостоящи хора, като поднасянето на подаръци и цветя и т. н., всички със свое значение (невинаги уеднаквено, което е напълно естествено), в немалка степен се подчиняват на определени правила и изисквания. Накратко – няма област от живота на човека, която да не се реализира в подходящи рамки. Всичко това (и много повече, за което ще стане дума по-нататък) оформя съдържанието на широко разпространеното понятие *етикет*⁴.

Утвърдено е разбирането, че родина на етикета е Франция (понякога добавят и Англия). Строго погледнато обаче, това е Италия, където още през

⁴За етикета пишат още Платон, Аристотел, Декарт, Еразъм Ротердамски („За правилата на добрия тон“). През 1204 г. е издадена първата книга „За правилата на поведение“.

XIV в. започва облагородяването на нравите (през епохата на Възраждането). Италианците обръщат внимание на образованието, на изкуствата, на благоприличието. За пръв път след падането на древната цивилизация се изгражда общество образовано, разбогатяващо, съзидателно. Особено силно е влиянието на хуманистите. Появяват се и книги за образцови кавалери и дами, за подредбата на пищни салони и тържества. И още тогава най-голямо внимание се обръща на жените с разбирането, че те „стават дами, когато усвоят добрите маниери“.

Естествено, французите не се задоволяват да копират сляпо дошлите при тях чужди правила, а ги видоизменят, като ги приспособяват към своите национални особености и духа на времето – вече е XVI в. Основното е подмяната на крещящото великолепие с изтънчения разкош. Най-високо развитие те придобиват при краля Слънце Луи XIV. Монархът, известен с изящните си маниери и вкус, се грижи за блясъка на своя двор, без да пести средства. Описанията за обзавеждането на неговите дворци, за баловете и маскарадите и досега изумяват въображението.⁵ На дворецовите приеми гостите получавали картончета с изброени правила за поведение, които следвало да се спазват. От френското название на тези

⁵Луувърът изобилства с портрети от това време – умните и спокойни лица, богатите и строги облекла говорят за онази изтънченост, характеризираща френската култура.

картички – *etiquette*, произлиза днес употребяваният термин етикет⁶.

Тези правила не остават незабелязани в другите страни и от XVII в. започва разпространението на френския език, мода и обичаи. Тенденцията не отминава и Русия. Реформаторът Петър I след едно от многобройните си посещения на Запад разбира, че преди да направи сериозните си държавни промени, е „необходимо да преобразува нравите и обичаите на руския народ по западен образец“⁷.

По българските земи се срещат различни като обичаи правила, донесени от Велика България, въведени от Византия и наложени от Османската империя. Едва след Освобождението и установяването на новото държавно устройство в страната навлизат правилата, утвърдени в Западна Европа. По-късно става и връщането към някои традиции, които, съчетани със съвременните тенденции, правят българския етикет и модерен, и специфичен.

Най-често правилата за поведение се свързват с отношенията с други държави и техни представите-

⁶Не бива да се бърка с разпространеното значение на указания върху стоки, продукти и други произведения.

⁷И се започва: стрижат се бради, скъсяват се дългите ръкави на мъжките облекла, дамите се задължават да носят деколтирани рокли, въвеждат се европейските танци, леят се унгарски, френски и немски вина, менюто включва до... 200 блюда. Е, естествено, знанието на френски език се смята за главен признак на доброто възпитание. По-късно императрица Елисавета Петровна издава указ „За облеклото според чиновете и класовете“, но историците твърдят, че немала особен успех в борбата срещу разкоша (XVIII в.).

ли. По същество това е областта на външната политика и дипломатическата служба. Етикетът, в случая – *дипломатическият*, представлява съдържанието на дипломатическия протокол и церемониал, които обхващат всички страни от организацията на междудържавните и международните връзки и техните представителни елементи. Този протокол и церемониал намират своята реализация и в обикновените междучовешки контакти под формата на условно наречения *общограждански* етикет. Варианти – поради същностните характеристики на институциите, където има особени правила, са *дворцовият* (монархическият) и *воинският* етикет. В последните десетилетия сериозно внимание се обръща на една обширна форма на общуване също с редица специфики, а именно на *деловия* етикет (бизнесетикета).

И така, **етикетът съдържа правилата за поведение и нормите на нравствеността.** Доброта и внимание, учтивост и вежливост, такт и маниери, уважение и достойнство – това са основните области на поведенческия етикет.⁸

Нека е ясно, правилата на етикета не са догма, те непрекъснато се развиват – за по-добро. Още нещо, те не пречат на нашата индивидуалност. И накрая, всяко специфично проявление не е непременно в противоречие с тях.

⁸Марк Твен предупреждава: „Няма по-голяма вулгарност от прекалената изисканост.“

МОЛЯ, ЗАПОЗНАЙТЕ СЕ..

Приятели, познати, близки. Винаги ги има – повече или по-малко. Това зависи от характера, потребностите и желанията ни. Степента на близост определя взаимните отношения. Приятелите се познават в нужда, гласи народната мъдрост. Не по-малко обаче може да се разчита на познатите. А роднините не се нуждаят (дано в повечето случаи е така) от молба за помощ.

Основна форма за установяване на по-близки връзки е **запознаването**. За него съществуват редица *общоважливи правила*:

- *мъжът се представя на жената* (изключенията са при високопоставена личност, достатъчно възрастен мъж и църковен служител);
- *по-младият – на по-възрастния*;
- *неженените и неомъжените – на женените и омъжените* (но не и при голяма разлика във възрастта);
- *подчиненият – на началника* (при еднакво положение – по-младият – на по-възрастния);